

ადამიანის ღირსება და საბაზრო სისტემა

საბაზრო სისტემის დამკვიდრებამ საქართველოში თითოეული ჩვენთაგანის ცნობიერებაში იმდენად დიდი ცვლილებები მოიტანა, რომ, შეიძლება ითქვას, მათ უდიდეს უმრავლესობაში მენტალური ხასიათის მეტამორფოზები გამოიწვია. არსებობისთვის ბრძოლამ იმდენად უკომპრომისო ხასიათი მიიღო, რომ ის ვინც გადაურჩა ამ ბრძოლას და, ასე ვთქვათ, „გამარჯვებული გამოვიდა“, იმდენად სულიერება დაცლილი, უსულგულო და სხვისი გაჭირვებისადმი გულგრილი გახდა, რომ სრულიად ცალსახად შეიძლება იმის თქმა, რომ ასეთი გამარჯვება უფრო დიდ დამარცხების, - სულიერების სფეროში დამარცხების - ფასად იქნა მოპოვებული.

ეს სამსუხარო რეალობაა და იმდენადაა შემადრწუნებელი, რამდენადაც ქართულ მენტალობას ამის მიღება არაფრით არ უნდა – ქართველის შინაგანი ბუნება ამის წინააღმდეგია და არაფრით არ უნდა ამას შეეგუოს. მაგრამ არსებობისათვის ბრძოლა, შვილების მომავალზე ზრუნვა და კიდევ ათასი სხვა რამ, მნიშვნელოვანი, თუ უმნიშვნელო მიზეზი, აიძულებს, თუ თითოეულ ჩვენთაგანს არა, მათ საკმაოდ დიდ ნაწილს, შეეგუოს იმას, რაც მის მენტალობას ეწინააღმდეგება.

როგორც ფსიქოლოგები ამბობენ, ამის შეგუებას გარკვეული დრო სჭირდება, თორემ ყველა საბაზრო სისტემის მქონე ქვეყნებში ამას უკვე დიდი ხანია შეგუებულნი არიან და, თუ გადარჩენა გვინდა, ჩვენც უნდა შევეგუოთ.

სიტუაციის მთელი ტრაგიზმი იმაშია, რომ ქართველთა არც თუ უმნიშვნელო ნაწილი ამას ვერ ეგუება, რაც, პირველ რიგში, ქართველთა ეთნო-ფსიქოლოგიური, თუ ეთნო-სოციალური თავისებურებებით უნდა იყოს გამოწვეული. და, მაინც, საბაზრო სისტემისადმი შეგუების პირველი გამოვლინება იმაში გამოიხატა, რომ ადამიანები ერ-

თმანეთისადმი თითქმის სრულიად გულგრილები გახდნენ და, რაც კიდევ უფრო სამსუხაროა, ეს მათი ურთიერთობების გარეგნულ ფორმებშიც გამოვლინდა (სამსუხაროც სწორედ ეს არის, თორემ, სხვაფრივ, რაოდენ არასასურველიც უნდა იყოს ის, რაც ჩვენს ურთიერთობებთან მიმართებაში ხდება, სამსუხარო რეალობაა, თუ მეტი არაფერი).

კიდევ ერთხელ უნდა გავიმეორო, - ის, რომ ადამიანთა უდიდესი თუ არა, საკმაოდ დიდი ნაწილი, უკვე ისე იქცევა, როგორც საბაზრო სისტემისათვისაა აუცილებელი, რეალურად არსებული ფაქტია და ჩვენ ვერაფერს გავხდებით. უფრო მეტიც, ალბათ არც ჩვენ და არც არავის, არა აქვს უფლება ადამიანს თავს მოახვიოს საკუთარი ხედვა, თუ როგორ უნდა მოიქცეს და, ამდენად, არ იქნება გამართლებული ჩავერიოთ ცალკეული ადამიანის პირად ცხოვრებაში.

სიტუაციის მთელი ტრაგიზმი იმაში მდგომარეობს, რომ ამის საშუალება, ან უფლებაც რომ გვქონდეს, მაინც არ უნდა ჩავერიოთ, თუ არ გვინდა ამ ადამიანების ფიზიკურ განადგურებას შევუწყოთ ხელი, რადგანაც, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ისინი დამარცხდებიან არსებო-

ბისთვის იმ დაუნდობელ ბრძოლაში, რასაც საბაზრო სისტემა ჰქვია.

ამასთან დაკავშირებით მინდა ერთ დელიკატურ საკითხს შევეხო, - ქართველთა ერთ სრულიად განსაკუთრებულ თვისებას, რომლის მსგავსსაც არა მგონია მსოფლიოში ანალოგი მოეძებნებოდეს. ეს გახლავთ, ქართველთა მიერ საუკუნეების მანძილზე აპრობირებული ე.წ. „ერთურთის დახმარების ინსტიტუტი“, რომელიც შოკში აგდებდა ჯერ კიდევ საბჭოთა პერიოდში „ერთიანი ძმური ოჯახის“ ყველა ერისა თუ ეროვნების წარმომადგენელს.

სხვა სიტყვებით თუ ვიტყვით, ეს გახლავთ - „თქვენი გადახდილია“ ინსტიტუტი, უფრო სწორად ტრადიცია, სრულიად გამაოგნებელი ტრადიცია, მხოლოდ ჩვენთვის და გარკვეულწილად კავკასიელი ერებისთვისაა დამახასიათებელი, რომლის გამოვლინების კვინტენსენციაც ნანადირევის გაყოფის ტრადიციაა.

როდესაც ნადირობა ზოგი გაზულუქებული ადამიანებისთვის გართობი ხოლო ზოგიერთისთვის ოჯახის არსებობის ერთადერთი საშუალებაა, რალაცას მოინადირებ და შეგხვდება სხვა მონადირე, რომელიც ამ დროისთვის ხელმოცარულია

სულიერება და ბაზარი

(რადგან ვერაფერი მოინადირა) და შენ ნანადირევი უნდა გაუყო, ასეთი ტრადიცია უდიდეს ალტაცებას ინვესტს და უდიდესი პატივისცემით განგანყოფის იმ ერისადმი, რომელსაც ასეთი ადამიანური ტრადიციის დამკვიდრების უნარი შესწევს.

ახლა კი მოდით ამ საკითხს ასევე შევხედოთ. ჩვენი აზრით, ამ ინსტიტუტის მიზანი არა მხოლოდ მოყვასისადმი დახმარების სრულიად უანგარო სურვილია, რაც თავისთავად უდიდესი პატივისცემით განგანყოფის ასეთი ტრადიციისადმი, არამედ, იმის ჩვენების მცდელობაც, რომ „მე კარგად ვარ და დახმარების განწვევა შემძლია“. ამ ტრადიციის ეს ნაწილიც ჩვენი აზრით ძალზე მნიშვნელოვანია, რადგან ამით, დახმარების მიმღებს, უკვე გარკვეული ვალდებულება აქვს სხვათა წინაშე და, როდესაც მისი მდგომარეობა გამოსწორდება, ისიც უნდა დაეხმაროს გაჭირვებაში ჩავარდნილს.

მოდით ამ საკითხზე უფრო დანვირღობოთ შევჩერდეთ. საზოგადოდ, ნებისმიერი დახმარება, ადამიანს სხვისადმი დამოკიდებულს ხდის და, აქედან გამომდინარე, ამ დროს მისი, როგორც პიროვნების თავისუფლება, ილახება. ამგვარად, თავისუფალი ადამიანისთვის, რომელიც ღირსეულ სახელმწიფოში ცხოვრობს, დახმარება ისეთივე შეურაცხყოფელი უნდა იყოს, როგორც ადამიანის პირადი თავისუფლების ხელყოფის ნებისმიერი ფორმა.

სწორია თუ არა საკითხისადმი ასეთი მიდგომა და, რამდენად ჯდება იგი ქართველის ფსიქო-ეთნიკურ ტიპში, ეს საკითხის სრულიად სხვა მხარეა და ისიც გვინდა შევნიშნოთ, რომ „დახმარების ქვეშ“ ჩვენ მხოლოდ მატერიალური (საქონლისა თუ მომსახურების) ფორმით გამოხატულ დახმარებაზე ვსაუბრობთ და, არამც და არამც არ ვგულისხმობთ დახმარებას ე.წ. „სულიერების სფეროში“.

თუ ჩვენს მიერ ფორმულირებული დასკვნა მისაღებია და, გარდა ამისა, თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ საბაზრო სისტემისთვის დახმარება საერთოდ გაუგებარი ცნებაა, მაშინ, ცხადია ისმის კითხვა,

თუ როგორი უნდა იყოს ამ დროს სახელმწიფოს ფუნქცია.

სანამ ამ კითხვაზე პასუხს გავცემდე, მანამდე ერთ საკითხზეც უნდა შევთანხმდეთ. დახმარება მხოლოდ და მხოლოდ მაშინ უნდა იყოს შეურაცხყოფელი ადამიანისათვის, ვიმეორებთ, მხოლოდ და მხოლოდ მაშინ, თუ შენც, ასე ვთქვათ „საბრძოლო ფორმაში“ ხარ, ანუ, როცა შენც საზოგადოების სრულყოფილი ანტი და სრულფასოვანი წევრი ხარ და შეგაქვს შენი წვლილი ერთობლივი საზოგადოებრივი დოვლათის შექმნაში. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ შენც შესაბამისი, ანუ ღირსეული ანაზღაურება გაქვს.

ეს აუცილებელი პირობაა. თუ ეს პირობა არ სრულდება, მაშინ ადამიანი, რომელიც დახმარებას ვერ იღებს, განწირულია ფიზიკური დაღუპვისთვის.

რამდენადაც ადამიანთა საკმაოდ დიდი ნაწილი თავის შრომაში არა თუ ღირსეულ ანაზღაურებას ვერ იღებს, არამედ, ხშირად ეს ანაზღაურება საარსებო მინიმუმზე დაბალია, მაშინ, ვისგან უნდა მიიღოს მან ასეთი დახმარება, თუ არა სახელმწიფოსგან? მითუმეტეს, იმ საყოველთაო გულგრილობის პირობებში, რომელსაც საბაზრო სისტემა ამკვიდრებს.

ამ მიმართებით უახლოესი წარსულიდან აღსანიშნავია გერმანიის გამაერთიანებლის, **ოტტო ფონ ბისმარკის** მიერ გადადგმული რეფორმატორული ნაბიჯები, როდესაც მისი ინიციატივით 1883 წელს მიიღეს კანონი „სამედიცინო და ზღვევის შესახებ“, 1884 წელს - „კანონი უბედური შემთხვევების შესახებ“, ხოლო 1889 წელს - „კანონი ინვალიდებისა და მოხუცებულებისათვის საპენსიო უზრუნველყოფის შესახებ“.

ცხადია, სახელმწიფოს მხრიდან დახმარებათა სისტემის გამოყენება გერმანიიდან არ დაწყებულა. ძველ რომში, რომის მოქალაქეებს პური უფასოდ ურიგდებოდათ, ხოლო კიდევ უფრო, ადრე ძველ საბერძნეთშიც ჰქონდა ადგილი დახმარებების სხვადასხვა სისტემას.

ამდენად, ნებისმიერი სახელმწიფოს ერთ-ერთ მიზანს უნდა წარმოადგენდეს სოციალურ დახმარებათა

კარგად ორგანიზებული სისტემის ჩამოყალიბება.

როგორც ვხედავთ, ერთის მხრივ საბაზრო სისტემა, თავის კლასიკურ ფორმაში, ანუ თავისუფალი საბაზრო ძალების პირობებში, სრულიად გულგრილია საბაზრო სისტემაში მონაწილე ეკონომიკური აგენტების მიერ ერთმანეთისადმი ნებისმიერი სახის დახმარებების გამოვლინებისადმი; უფრო მეტიც, ნებისმიერი ასეთი გამოვლენა პრაქტიკულად კონკურენტულ ბრძოლაში მათი დამარცხებისადმი განირვავს ნიშნავს, ხოლო მეორეს მხრივ, კონკურენტულ ბრძოლაში დამარცხებულთა სამომხილოდ განირვავს ვერანაირად ვერ ჯდება ელემენტარულ ადამიანურ მორალში.

ამ წინააღმდეგობის დაძლევა სწორედ სახელმწიფოს პრეროგატივაა. ცხადია, ბუნებრივად ისმის კითხვა: რა საჭიროა ისეთი ეკონომიკური სისტემა, რომელიც ასეთ სავალალო შედეგებს იძლევა. მიუხედავად ასეთი ნეგატივისა, პასუხი მაინც ცალსახაა. **ასეთი სისტემა აუცილებელია არა იმდენად ეკონომიკური ბაზრის სუბიექტებისათვის, რამდენადაც მთლიანად საზოგადოებისთვის, რადგანაც მხოლოდ კონკურენტული გარემო, მთელი თავისი შინაგანი წინააღმდეგობებისა, თუ გარეგნული გამოვლინების მიუხედავად, საზოგადოების განვითარების აუცილებელი საფუძველია.** ამის მიზეზი კი ის გახლავთ, რომ ადამიანი უწინარეს ყოვლისა, ბიოლოგიური არსებაა და მისი ათეულ ათასობით წლების მანძილზე სოციალურად ორგანიზებული გარემოს მიუხედავად, უპირველეს ყოვლისა, თვითგადარჩენის ინსტიქტებით ხელმძღვანელობს, რაც მის არსებაში გენეტიკურადაა ჩადებული.

ამ ფონზე, სწორედაც რომ გასაგებია სახელმწიფოთა ლტოლვა მონოპოლიური სტრუქტურებისადმი, რაც აუცილებლად გახდება ჩვენი შემდგომი განსჯის საგანი.

თამაზ აქუპარდია,
ეკონომიკის მეცნიერებათა
დოქტორი